

Górska, Halina

"Gosudarstwiennyj stroj i politiko-prawowyje idei Rossii wtoroj połowiny XIX stoletija", Woroneż 1987 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 79/4, 790-791

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Lambert, cokolwiek by się o niej chciało sądzić, tak sprawy nie stawiała. Instrukcja dla Agencji polskiej w Londynie zalecała sugerowanie propolskim mityngom uchwały w tym duchu, „aby rząd angielski uznał nas za prawnie wojujących i do podobnego uznania Austrię naklonił” („Polska działalność dyplomatyczna” t. II, s. 349). Tak właśnie zredagowany został adres robotników londyńskich do francuskich w końcu 1863 r., prawdopodobnie pióra Odgera (Koberdowa, s. 45—46).

Interesujący anonimowy artykuł pt. „Vouloir et pouvoir”, drukowany w „Le Peuple Polonais” z 10 kwietnia 1863 r., autorka rada by przypisać Haukemu-Bosakowi (s. 101). Biograf tego ostatniego E. Kozłowski (s. 317) twierdzi jednak, że nie spotkał „żadnej pracy, artykułu, notki czy listu Haukego, które by nie były sygnowane przez niego pełnym imieniem i nazwiskiem, a przynajmniej pseudonimem”.

Bardzo ciekawa jest korespondencja dla krakowskiego „Kraju” o kongresie Międzynarodówki w Bazylei w 1869 roku (s. 155). Czy naprawdę nie dałoby się, choćby hipotetycznie, wskazać owego korespondenta, wśród nie tak przecie licznych polskich uczestników Kongresu?

Dzieje ruchu robotniczego nie należą dziś u nas do najpoczytniejszych tematów; świadczy o tym i nakład 10 tysięcy, niewysoki, jak na rzecz popularno-naukową. A przecież niejedna, zawarta w książce tej obserwacja zasługiwałaby na szersze upowszechnienie.

S. K.

Gosudarstwiennyj stroj i politiko-prawowyje idei Rossii wtorej polowiny XIX stoletija, Izdatielstwo Woroneżskiego Uniwersiteta, Woroneż 1987, s. 123.

Ta niewielka objętościowo praca jest zbiorem dziesięciu artykułów, których autorami są historycy i prawnicy, pracownicy wyższych uczelni radzieckich. Problematyka ujęta w ramach tych rozważań skupia się wokół analizy społeczno-ekonomicznych, politycznych i państwowoprawnych tendencji rozwoju Rosji w II połowie XIX wieku. Wprawdzie część problemów, związanych z tym kręgiem zagadnień, została już poddana opracowaniu przez historiografię radziecką, jednakże nadal szereg kwestii pozostało nierozwiązanych. Np. w niedostatecznym stopniu opracowany został problem przygotowania i realizacji reformy sądowej, czy ewolucja nowych instytucji prawnych. Nieodzowna jest tu również koordynacja działań historyków i prawników.

Zbiór otwiera grupa artykułów, poświęconych reformom z lat sześćdziesiątych XIX wieku. Jako pierwszy zamieszczony został artykuł M. G. Korotkich, zajmujący się dyskusją w kręgach rządowych z powodu zasad reformy sądowej. Obejmuje on okres poprzedzający reformę — lata 1857—1859. Przy uwzględnieniu niewykorzystanych dotychczas źródeł, zanalizowane zostały koncepcje reformy sądowej i kręgi społeczne, popierające każdą z wersji, a zwłaszcza rola, jaką odegrał tu wielki książę Konstanty Mikołajewicz. N. F. Ustjancewa i A. D. Janowski to autorzy artykułów, traktujących o niektórych problemach związanych z reformą uwłaszczeniową z roku 1861. Ustjancewa omawia tak istotną dla reformy i jej realizacji instytucję komisarzy gminnych (*mirowyje posredniki*). Autorka ukazuje proces formowania się tego organu i jego kompetencje. Janowski zajmuje się programem likwidacji prawa pańszczyźnianego autorstwa dwóch twerskich liberałów Unkowskiego i Gołowaczewa. Należy podkreślić, że tekst tego dokumentu nie był dotychczas opublikowany w całości. M. W. Niemytina poświęciła swo-

je rozważania reformie sądowej, jej realizacji i rozwojowi. Następną grupą czterech artykułów prezentuje ocenę perspektyw rozwoju rosyjskiego społeczeństwa i prawa w ideologii przedstawicieli różnych warstw społecznych. Całość zamykają dwa artykuły A. Je. Skripilewa i S. M. Kazancewa. Na uwagę zasługuje zwłaszcza artykuł pierwszego z wymienionych autorów. Poświęcony on został reorganizacji uprawnień policji w Rosji na początku lat osiemdziesiątych XIX wieku.

Poza przypisami, zamieszczonymi na zakończenie każdego z artykułów, praca nie posiada innego aparatu pomocniczego.

H. G.

Gordon Martel, *Imperial Diplomacy. Rosebery and the Failure of Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, Kingston 1986, s. XIII, 307.

Bohaterem pracy Gordona Martela jest jedna z najciekawszych i skomplikowanych postaci w gronie polityków brytyjskich na przestrzeni ostatniego stulecia. Archibald Philip Primrose (1847—1929), piąty hrabia Rosebery, znany ze swych zdolności, dowcipu i wdzięku, prowadził różnego rodzaju działalność. Ten wielki właściciel ziemski był jednocześnie nowoczesnym inwestorem, mającym swoje udziały m.in. w kopalniach amerykańskich, kolekcjonerem chińszczyzny, wydawcą dzienników, hazardzistą, podróżnikiem. Nie żył według stereotypów okresu wiktoriańskiego. Współcześni niezbyt pochlebnie oceniali niektóre jego przedsięwzięcia, m.in. jego małżeństwo z Rothschildówną. Był jednak błyskotliwy i umiał zjednywać sobie ludzi, co w znacznym stopniu ułatwiło mu start w karierze polityka.

Zdaniem autora, aby zrozumieć decyzję lorda Rosebery podjęcia działalności politycznej, a potem zaniechania jej, należy wiedzieć, jakie znaczenie miała dla niego polityka zagraniczna. Jednocześnie zrozumienie sposobu prowadzenia przez niego polityki zagranicznej wiąże się z poznaniem jego osobowości i zespołu relacji, w jakich pozostawał. Dlatego też autor pracy śledzi życie lorda Rosebery na wiele lat przed jego wejściem do grona polityków angielskich.

Martel skupia swoją uwagę przede wszystkim na działalności lorda Rosebery w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w r. 1886 i w latach 1892—1894. Gdy Rosebery w lutym 1886 r. objął na sześć miesięcy kierownictwo angielskiej polityki zagranicznej, odziedziczył po Salisburyem sytuację skomplikowaną i niebezpieczną. Związane to było z aspiracjami narodów bałkańskich. Rosebery zdecydował popierać politykę swego poprzednika, który podjął decyzję opuszczenia Turcji i poparcia Bułgarii. Martel przypisuje duże znaczenie do modelu polityki zagranicznej Salisbury'ego dla całokształtu polityki, prowadzonej przez lorda Rosebery.

Na uwagę zasługują rozważania autora zamieszczone w ostatnim, ósmym rozdziale pracy, zatytułowanym: „Rosebery and the Primacy of Diplomatic History”. Punktem wyjścia dla Martela jest założenie, że dyplomacja może być badana właściwie tylko jako odgałęzienie ekonomii politycznej państwa.

Podstawę źródłową pracy stanowi oficjalna korespondencja, znajdująca się w Foreign Office Records i Public Record Office, a także korespondencja prywatna.

Uzupełnieniem pracy jest bibliografia i indeks. Pewnym niedostatkim wydaje się być brak map.

H. G.